

ماکولی عباس پناهی و ستارخان، رومانی

صمد شفیع زاده

عباس پناهی ۱۲۸۱ نجی گونش ایلینده ماکو شهرینده بیر ادب پرور عایله ده دونیا یا گؤز آچمیشدیر. اوشاقلیق ایلرینی دوغما دیاریندا گنچیره ن عباس ایلك و اورتا تحصیلمی ۱۲۸۶-۱۲۹۶ نجی ایلر آراسیندا خوی شهرینده گنچیرمیشدی. آتاسی حاجی علی اکبر تجارت ایشی ایله مشغول اولوب، اؤز دورونون بؤیوک ضیاء لی و آیدین لاریندان سایلی لیردی. عباس پناهی، ادبیاتا علاقه بسله یه ن بیر عایله ده بو یا باشا چاتمیشدیر.

حاجی علی اکبر ۱۲۸۴ - ۱۲۹۰ نجی گونش ایلرینده ملی مبارزه صف لرینه قوشولوب، ملی آزادلیق حرکاتی نین رهبرلریندن اولموش دور. عباس هله اون بئش یاشیندا ایکن میرزه علی اکبر صابرین تاثیرلی نتیجه سینده شعرلر یازماغا باشلامیشدیر. ۱۳۰۴ ده بویوک حجم لی پریشان آدلی حکایه سی "یئنی فیکیر" روزنامه سی نین بیر چوخ سایلی سیندا نشر ائتدیرمیشدیر. و بو ساحه ده گنچیریلن مسابقه ده ایکنجی یئر لایق گؤرونموشدور. اوندان سونرا یازدیغی شعر و حکایه لر جامعات آراسیندا داها آرتیق رغبت گؤرموشدور. و بیر چوخ اثری چاپ ائدلمیشدیر. ۱۹۲۸ نجی ایلینده آتاسی نین وفاتی نا گؤره باکی شهرینه گلیر و ۱۳۱۵ نجی گونش ایلینده ملی آزادلیق حرکاتینا قوشولدوغو اوچون حبس اولونور و بیر ایل سونرا دا زنجان شهرینه سورگون ائدیلمیر.

۱۳۲۱ نجی گونش ایلینده تبریزه گئدن پناهی، آذربایجان روزنامه سینده چالیشماغا باشلار و آدی گئدن نشریه ده آردی کسيلمه دن حکایه لر یازار. نئچه ایل سیاسی فعالیت لردن سونرا ۱۳۲۵ نجی گونش ایلینده باکی شهرینه کؤچوب، اوردا یئرلشیر و بو زامان اونون ادبی چالیشمالاری نین ان فایدالی دورو باشلار. "سیریلی چوبان"، "قیرمیزی آشیقار"، "تبریز گنجه لری"، "ستارخان"، "قیزیل زندان" و بیر نئچه باشقا اثری او ایلدرده یازمیشدیر.

"ماکولی" تخلص ائدن، عباس پناهی، چتین و اوزون سوره ن بیر خسته لیکدن سونرا ۲۹ سپتامبر ۱۹۷۱ ده وفات ائتمیشدیر. اونون ال یازما شکلینده اولان "خیابانی"، "حیدر عم اوغلو" و بیر نئچه باشقا اثری یازیجی نین اولوموندن سونرا، اوغلو شفیع پناهی طرفیندن بیر نئچه ایل بوندان اول نشر ائدلمیشدیر.

ستارخان

(رومان دان پارچا)

(ماکولی، "ستارخان" ۱۱ حیصه، باکی ۱۹۸۳ ص ۳-۱۶)

سردار ایچه ری حیاط داکی حووضون یانیندا ال - اوزونو یودوخدان سونرا بیتیشیک حیاطه گنچیب قبول اوتاغینا گلدی و: - فالی - دئیه سسلندی. - منه چای وئر!:

قوللوچجو قادین الینده بیر مجمعه یی سحر یتمگی و چای اولدوغو حالدا ایچه ری گوردی او، مجمعه یینی اوتاغین باش طرفیندکی دوشکجه نین قاباغینا یئر قویدو. دوشکجه نین یانیندا چوخلو قزئت و ژورنال واریدی.

سردار اولجه عبدول آقا ایله قاله آقانی سوروشدو. قوللوچجو اونلارین اوز اوتاقلاریندا اولدوقلارینی دئدی. سردار دوشکجه اوستونه اوتوراراق سحر یتمگینی، یتمه گه باشلادی. او، بو زامان قزئت و ژورناللاریدا بیر - بیر گؤزدن گنچیریردی. نهایت بونلاردان ایکی سینی سئچیب بیر طرفه قویدو بیر "ملانصرالدین" ژورنالی، او بیر ایسه تبریزده چیخان "آذربایجان" قزنتی

ایدی. آتابیگک ین اؤلمه سی مناسبت ایله بونلارین هر ایکی سینده شعرلر چاپ اولونموشدو. سردار اولجه، "ملا نصرالدین" ژورنال ینی گؤتوردو. او ژورنالی اوخویور، اوخودوقچادا گولومسه ییردی. ژورنالدا درج اونان شعر بئله باشلانیردی. "قتل ائله دیز آتابیگی، من کی بو امری دانمیرام. / وار یئنه مین آتابیگک یز، یوخسا عمللی قانمیرام. / دینمه دانیشما، یات بالام، سن دئییه ن اولماییب هله..."

بو شعری آخیرادک، اوخودوق دان سونرا او، اول گولومسه دی، سونرا یئنه فیکره گئتدی، سونرا اؤز، اؤزونه دانیشیرمیش کیمی: "ملا عمی دوغرو دئییر، هله اولمگه لاییق مینلرله آتابیگک وار، - دئدی - اونلارلا مبارزه ائتمگک، اونلاری محو ائتمگک - بیرینجی وظیفه میزدیر. سونرا "آذربایجان" قزئت ینی گؤتوردو. "ملا نصرالدین" ژورنالینا بیر جواب اولاراق "آذربایجان" قزئت ینده یازیلان بیر شعر اونون نظرینی جلب ائتدی. بوردا یازیلیمیشدی؛ "گر اولالیم او خوش داماق، آذیرنی کوی، ملک تی. / مومکون اولورمو بو یولو ائده ک تمام طی / تورک دئییه ر یاواش یاواش عرب دئییه رشوی شوی (آستاجا - آستاجا) / سن ده کی یوخ دو حوصله، دینمه - دانیشما صبر ائله!"

شعری اوخویوب قورتاردیقدان سونرا سردار قزئتی باشقا قزئت لرین اوستونه آتدی. بو فیکیرله راضی لاشمادیغینی ایفاده ائدن بیر ادا ایله دئییندی.

ملا عمی دئوغرو دئییر. بیز بو یوللا گئتمه لیک، همی ده سورعتله گئتمه لیک. زامانین چاغریشینا جواب وئرمه لی، زامانلا آیقلاشمالی، اونون طلباتینی اؤدمه لیک، یوخسا... - او، سؤزونو کسب فیکره گئتدی. بیر آن لیغا اولسادا اونون قارشی سیندا بؤیوک بیر عالم جانلانندی. او، بیر طرف ده اؤز انکشاف پیله سینی سورعتلی آدیملارلا آدیملایان اوروپا لی لاری، اونلارین گوندن - گونه آرتان مستملکه احتراض لارینی، او بیر طرفدن هر جور طریق یه ضد اولان ایران اصول - اداره سینی و اونو اداره ائدن لیاقت سیز خیانتکار آداملاری، اونلارین کؤمک چی سی اولان روحانی لری موهومات اوچورومونا یووارلامیش جامعاتی، دونه کیمی اوزونو آزادلیق طرفداری حساب ائدن آداملاری دوشونور و عوهده سینه آلدیغی وظیفه نین نه قدر چتین، نه قدر آغیر اولدوغونو داها آرتیق درک ائدیردی.

بوتون بونلار اونون آرزولار و پیلانلاری نین حیاتا گنجیریلمه سینه بؤیوک مانع تشکیل ائدیگی بیر واخت دا، آنجاق روس سوسیال دئموکرات لاری نین آپاردیقلاری جسارتلی ایشلر اونو روحلاندیریر، اونا الهام وئیردی. او، ایندی یئنه بو حاقدا دؤشونور برک آیقدا، باکی ایله علاقه یه گیریشمه گی مومکون حساب ائدیردی. اوراداکی انقلاب چیلاردان کومک آلابیله جه گی اؤزونه تسکین لیک وئیردی. او بو خیال دا ایکن قوللوقچو قادین ایچه ری گیریپ گتیردیگی قلیانی اونون قاباغینا قویدو. سردار قلیانی آلیب اونا بیر نئچه قوللاب ووردو بو زامان اونون سیماسیندا عمله گلن دئییشیک لیکلر گنجیردیگی جدی هیجانی نمایش ائدیریردی. و بو دوشونجه لرین آغیرلیغینی گؤسته ریردی. او؛ بعضا گؤزلری نین قارشی سینداکی مجمه یی یه دیکره ک قلیانی تمامی ایله اونوتور قاشلاری دارتیلیر و عصب لشیردی. او، هله قلیانی چکیب قورتارمامیشدی کی، قاپی نین جیربلیتسی دقت ینی جلب ائتدی. باشینی قالدیرینجا دوستو باقرخان کناردا گؤردو. سردار یانیندا یئر گؤستریب اوتورماغینی تکلیف ائتدی. سردارین تاکیدینه باخمیارق باقرخان اونون گؤستردیغی یئرده یوخ، کناردا اوتوردو. بیرینجی دفعه سؤزه سردار باشلادی: - ایندیجه ائله سنی دوشونور، سنین خیالینلا دانیشیریم، دئدی. - یقین کی، یئنه ده گنجیمیشی دوشونوردوز؟ - دئییه باقرخان گولومسه ندی. - دوغرو دور، بوریا گلدیگیم گونلریم یادیمادوشدو. محمودلا قاری کورپوسونده بیر - بیریمیزدن آریلدیغیمیر دقیقه لر خاطریمه گلیمیشدی، همین گون گوردوغوموز او دهشتلی منظره لر، او بورنو، قولقلاری، او کسیکک باشلار، خاجا ائله دیکلری او یازیق آدامین نعره سی، آتالاریمیزین بیر پارچا چوره ک اوچون

چکدیگی زحمت لر بیر-بیر گۆزومون قاباغیندا جانلانیردی. باقرخانین دا اؤزونه گۆره الم - اتی چوخ دو.

-دوغورداندا چوخ آغیر واختلار ایدی. من تزه تانیس اولدوغوموز او گونلری چوخ دوشونوره م. دئمک اولار کی، طالع بیزی بیر-بیریمیزی ائله مو حکم باغلاب کی اونو هنج وجه ده آچماق اولماز او اوشاقلارلا ساواش دیغیمیز گون محمود و اونون تاختا قیلینجی خاطرینیزدا دیرمی؟ -بس نجه اوشاقلاری دیوب میندانان چیخارماغیمیز ایندی کی کیمین یادیمدایر. منه ائله گلیر کی الله بیزی بو دفعه ده دوه چیلرله اوز- اوزه چیخارماقدیر. آما بونو بیلمه لی سن کی بو دفعه کی مبارزه میز اولوم - دیریم مبارزه سی اولوب. ایکی طرفدن بیری نین محوی ایله قورتارماقدیر. باقرخان مو حکم بیر اینام و استحضاء ایله: - عیبی یوخدور، - دندی. لاکین بو آغ باشلی لار منی هامیدان آرتیق یاندیریر. بو گون منبره چیخان هر ملا بیزیم علیه یمیزه دانیشیر. -اونلار حاقلی دیرلار. چون کی بیزده اونلارین علیه نه دانیشریق. اونلار اولجه بونو باشا دوشموردولر. آما ائله کی، آنلادیلار چوماغین او بیری باشینی چئویردیلر. عیبی یوخدور، بیز ده او آغ باشلی لارین قاباغینا آغ باشلی لار چیخاراریق...

بو سؤزدن دوستلارین ایکی سی ده گولدو. بیردن دهلیزده کی مجاهدلردن بیری قاپینی یاواشجاندان آچیب: علی سهلانلی گلیمشدر- دئییه قاپی نین آغزیندا دایاندی. -بویورسونلار، بویورسونلار! مجاهد چیخان کیمی علی سهلانلی ایچه ری گیددی. سردارلا، باقرخان آیاقا قالخیب اونا ال وئردیلر. دوستلار بیر-بیرلرینه یاخین اوتوردولار. سردار قلیانی آپارماغا گلن قوللوچویا چای گتیرمه سینی امر ائتدی. قوللوچو اوقادان چیخاندان سونرا علی سهلانلی یا طرف دونرک سوروشدو: -نه خبر وار؟ -ساغلیغین، تهران دان آلینان تزه خبره گۆره شاه خیانت ائتمی یه جگینه آند ایچیب دیر. سردار سوروشدو: -سن بو گده نین آندینا اینانیرمی سان؟ علی سهلانلی باشینی سالیارق: -او، بیر قرآن- آند ایچیب سه، گتیرین من ایکی قرآن- آند ایچیم کی، او اؤزونو حاضرلاماق اوچون، مجلسده کی لری یوخویا وئرمک نیت ایله آند ایچیب دیر، -دندی. باقرخان لا سردار دا اونو تصدیق ائتدیلر. سونرا سردار: - مادام کی، او، شاه دیر شاهلیق طبیعتی هر زامان اونو خیانت، یالانچی لیغا و ظولمکارلیغا مجبور ائده جکدیر، -دندی- مجلسده کی لری قاندریماقلا لازمدیر کی، محمدعلی شاهین اختیاری لیاخونوف- ون الینده دیر. اوداکی، ارتجاع نین قولاغی دامقالی قولودور. ایرانین بئله وضعیت ینده ارتجاع نوکرلری نین نوکرینه، اونون آندینا هنج واخت اینانماق اولماز. بو ساعات ولایت لرده باش وئرن مرتجع حرکتلر، آغ عمامه لی لرین فعالیتی هنج ده تصادفی دگیل، ماکو سرداری نین باجی سی اوغلو ایزوخانین آزادیخواه آداملاری توپ آغزینا قویماسی، آواجیق خانلاری نین سلماسی داغیتماسی دا تصادفی دگیل. اونلارین هامیسی محمد علی میرزه نین امر ایله ائدیلیر. میر هاشم دوه چی نین دونو کلوک ائدیپ بیزدن آیریلماسی، دوه چی ده اسلامیه انجمن یین تشکیل ائتمه سی ده تصادفی دگیل. بونلار همان آزادیخواه قوه لرین پارچالاماق اوچون آتاییگ یین چکدیگی نقشه له یدیر. میر هاشم- یین بیزدن ایران محمدعلی شاهین تهران دان گؤنده ردیگی پوللار، وئردی منصب وعده لری اولدو. بو پوللار اونو و طرفدارلارینی بیزه ضد بیر قوه یه چئویردی. بو و بونلار اوخشیان یوزلرله دلیل لره اساس لاناراق دئمک اولار کی، بو یالانچی آند لاردا او، آزادیخواه قوه لر آلدایر. اونلارین باشی آلتینا یاسدیق قویور و قطعی هوجوما گئچمک اوچون حاضرلیق گؤرو. قورد، قویون دریسینه بورونسه ده، یئنه ده قورددور. خیانت، فتنه کارلیق، آلداتما و بونا باغلی اولان بوتون ایش لر شاه لیق طبلی نین آیریلماز خصوصیت لری دیر. او، اؤز وظیفه سینی چوخ یاخشی بیلیر. بونا هنج سؤز اولایلمز. باقرخان: -دوغوردور، دوغوردور، -دئییه اونون سؤزونو تصدیق ائتدی. علی سهلانلی سونرا دندی: هله خبریز واردیر کی، سورخاب محله سی ده بیزدن آیریلیب اسلامیه چیلره قوشولوب؟ -بیزدن آیریلیب اسلامیه چیلر قوشولوب؟ باقرخان حیرتله سوروشدو. علی سهلانلی مایوس بیر

سلسله: بلی، -دئیہ جواب وئردی. سردار: -یامان گونده کیشی دیرمانین آلت داشی کیمی مو حکم اولمالیدیر! دئیہ آرام و متانت له دیلندی. -ماکو سرداری نین کومک سیز جاماعات اوستونه قوشون چکمه سی، فیلان خانین قتل غارت ائتمه سی، عثمانلی لارین و چارین کسيلمه یه ن تهدیدلری آذربایجانین والی سی نین ایکی اوزلولوگو، اسلامیه چیلرین خیانتی بیزی قورخو تمامالیدیر. دوشمن نه قدر گوجلو اولسا آدام اوزونو بیر او قدر قووتلی حساب ائتمه لیدیر. من سیزه سؤز وئیریم سایمیز آز اولسادا دوشمن لره غالب گله جه ییک آتالار دئییلر: حق اولمز! هر دایانان آپارار. سیز آنجاق تهرانداکی لره یازین، محمد علی میرزه نین آندینا، امضاء سینا اینانماسینلار. اونو هر گون روزنامه لر ده افشاء ائتسینلر، باجارسالار ایلانین باشینی ازسینلر. سیز تهرانا یازین کی، عثمانلی قوشونلاری نین سرحد شهرلیمیزه باسقین ائتمه سی محمدعلی میرزه ایله سلطان عبدالحمیدین راضی لیغی ایله اولوب دور. بو ایشلر اگر بو ایکی مستبد شاه ین راضی لیغیلا اولماسا، همین بو حادثه لر حاققیندا بیر روس قزتی نین نشر ائتدیگی دوغور خبری ایرانین اسلامبول داکی سفیری تکذیب ائتمه زدی. فرانسه قزت لریندن بیری نین مصر ده اله گنچیردیگی بیر سینده ایران دا مشروطه نی داغیتماق حاققیندا عبدالحمیدین محمدعلی شاها یازدیغی بیر مکتوب حاققیندا دانیشیلیر. ایرانین سرحد شهرلرینه عثمانلی لارین قوشون گنچیرمه سینه قارشی اوروپا دا مهاجرت حالیندا یاشایان تورک آزادیخواه لاری نین اعتراضی دا مگر سبب سیزدیرمی؟ اگر بو مسئله اساس سیزدیر، نه اوچون تهران داکی دربار و اسلامبول داکی سارای بونا اعتراض ائتمه دی؟ باخ بونلاری تهران داکیلرین یادینا سالماق لازیمدیر. سردار بیر آز دوشوندو، قاشلارینی چاتاراق پنجره یه باخدی، سونرا اوزونو دوستلارینا طرف چئویریب سؤزونه دوام ائتدی: -قوی مجلسی قوروماق اوچون سیلاحلی قوه لر تشکیل ائتسینلر. عثمانلی لاری سرحددن قوماق نامینه حاضرلانا قزاق قوه لر ی ان اول مجلسی داغیداجاق، مجلس ده کی لری قیریب قورتاراجاقدیر. قوی بو حاضرلیغین قارشی سینی آلسینلار و اؤزلری ده حاضرلاشینلار. سیز تهرانا تکرار - تکرار یازین، تاکید ائدین، بیر دقیقه ده اولسا محمدعلی میرزه نی گؤزدن قویماسینلار، اگر باجاریقلاری وارسا قوی بیر ضربه ده اونو آرادان قالدیرسینلار. سونرا سیز اوزونوز ناطق لره و روزنامه چیلره خبر وئیرین کی، قوی هر یترده مشروطه نین پارلامنت اوصولو، یعنی نامحدود اولان شاه لیق حقوقونو محدودلاشدیران بیر اوصول اولدوغو و بونون مطلقیت اوصولوندا یاخشی اولدوغونو، دین -ه و مذهب -ه هنج بیر ضرری اولمادیغینی خالق آنلا سینلار. وضعیت یمیزیم بوندان داها گرگین و چتین اولاجاغینی دا گؤزله مک اولار. سونرا سردار اوزونو علی سهلانلی یا توتدو: -من بئله مصلحت گؤروره م کی، واخت ایتیرمه دن سن وضعیت یمیزی اولدوغو کیمی باکی یا دا بیلدیره سن، باقرخان تعجب له سوروشدو: -باکی یا نه اوچون؟ -اونا گؤوره کی، باکی بیزیم آرخامیزدیر. الهام منبع یمیزدیر. بیرده کی، آتالار دئییب: "دار گونده قوچ قارداش". اونلار وضعیتی بیزدن داها آرتیق تحلیل ائده بیلیرلر. اوزو ده تهران دا مجلسه گونده ردیغیمیز وکیل لر قوی باکی یولو ایله مسئله نی شیفاهی اولاراق حل ائتسینلر. دوستلار بو فیکری ده بیه ندیلر.

۲-فصیل

تبریز انجمنی نین هیاتی یئنه ده سیلاحلی مجاهدلر ایله دولو ایدی. عادتی اوزره سردار بو گون ده انجمن ین بوتون عضولریندن اول گله رک، مشاوره گنچیلن سالوندا گزینیردی. او بعضا سالونون اورتاسیندا دایانیب گؤزلرینی دؤشه مه یه سالینمیش خالیا دیکره ک فیکر گنچدیر. بعضا ده پنجره نین قاباغیندا دایاناراق شهادت بارماغی ایله آلینا آستاجا دوگوردو. اونون بو وضعیتی سون درجه دوشونجلی اولدوغونو آنلادیردی. او، توپخانا حادثه سینی، بو حادثه دن غالب چیخان، لاکین اؤز غلبه سیندن استفاده ائتمه ییب محمدعلی میرزه نی تخت دن سالمایان، شاه لیق بساط ینا سون قویمایان مجلسی تقصیرلندیریر، بعضا ده اؤز یولداشلاریندان بعضی لرینی متردد و اینانیش سیز، بیر نئچه سینیده شخصی غرضلی گؤروب

سیخیلیدی. بو زامان دهلیزده و حیاط داکی مجاهدلرین آراسیندا جوربه جور دانیشیقلار گئیدیدی؛ قاریز کیمی یومورو پاپاق قویموش آلچاق بویلو بیرسی یانیندا دایانیب سؤزلرینه دقتله قولاق آسان اوچ نفره دئییدی:- دئیرلر شاه تهران ملالارینا پول وئریب اؤز طرفینه چکیب دیر. شیخ فضل الله هشتاد نفر طلبه نی اؤز ائوینه چاغریب، اونلارا یاخشی یئمکک وئریب هر بیرى نین اوجونا ایکی قیران باسدیریر کی، آزادیکخواه لاری تکفیر ائتسینلر. اوزو ده گئیدیر شاه عبدالعظیم ده اوتوروب مغشوش لوق سالماقا مشغول دور. باشقا بیرسی اونون سؤزونه قوت وئردی:- بو هئچ ده تعجب لو شی دگیل. بیزیم بورادان قودوغوموز حاجی میرزه حسن مجتهد گئدیب تهران دا انتباه نامه لر یاییرکی، آذربایجان انجمن ینده اوتورانلار دین سیز، مذهب سیز آداملاردیر. دئیرکی، گویا انجمن ده اوتورانلار، هامیا حالوا پایلامین، قوربان کسمه ین روضه خوان لیق ائتمه ین، هامیسی پولونو وئرین مریض خانان، مکتب خانان آچین، دئییه تاپشیریرلار. بیرجه اونلار دئییه ن اولارکی، ایندییه دک او حالوا و قوربان لاردان نه فایدا گوردوک کی، ایندی ده اونو داوام ائتدیرک؟ باشقا بیرسی: دوغرو دئیرسن، -اونون سؤزونو تصدیق ائتدی، سونرا جئیندن چیخارتدیغی مکتوبو یولداشلارینا گؤسته ردی؛- بودور، اصفهان داکی قارداشیم یازیب دیر؛ آتالار یاخشی دئییه آلا قارغا سودا چیمسه ده قاز اولماز. ملا طایفاسی نین باشی داغ بویدا اولار، عزیز قارداشیم! رحیم خان اوغلو ایله ماکو سرداری نین آذربایجان دا یاراتدیغی دهشتلی خبری سه شنبه گونو خرداد آی نین یئرمی سینده جناب آقا نورالله و جناب آقای نجفی یه چاتان کیمی جامعاتی چهل ستون-ا توپلادیلار. آذربایجانین غیرتلی اهالی سیندن گلن تلگرام اوخوندو. جامعات آغلاما قاشلادی، محشر قوبدو. جامعات او قدر آغلادی کی؛ بعضی سی اؤزونون گئتدی... کناردا دوروب بو صحبت لره قولاق آسان بیر مجاهد گؤلرک دئدی:- ائله بونا گؤره دیرکی، میرزه علی اکبر صابر دئیر: "آغلادیقجا کیشی غیرت سیز اولور" غضب اودونو گوز یاشی قدر سوندورن شی یوخدور. بونا گؤره ده جامعاتی آغلادیب غضب ینی سوندورن آداملار انقلابین ان بؤیوک دوشمن لریدیرلر. سونرا او آدام اوزونو مکتوب اوخویان آداما توتاراق:- سیز اوزونوز چوخ یاخشی دندینیز کی، بونلاردان چتین انقلابچی چیخار. بو زامان باقرخان بیر مجاهدله حیاط-ا داخل اولدو. مجاهدلر بیر-بیرینه قیسی لاراق اونلارا یول وئردیلر. باقرخان مجاهدلرین آراسیندا گئچرک اونلارا مهربان جاسینا سلام وئره-وئره سردارین اولدوغو سالونا طرف گئتدی. بیر آز سونرا انجمن عضولریندن میرزه حسین واعظ، ناطق لردن بیر نئچه سی و بعضی باشقا عضولر ده گلیب سالونا گیدیلر. سردار مشاوره نی آچیب محمدعلی میرزه نین باره سینده دانیشماغا باشلامیشدی کی، قاپی آچیلاراق "هند-اروپا تلگراف خانه سی نین" بیر خدمتچی سی سالونا داخل اولدو. او گتیردیغی تلگرامی سردارا تقدیم ائتدیکدن سونرا، علی سهلانلی اونا طرف توللادیغی ایکی قیران انعامی گؤتوره رک ائشیکه چیخدی. سردار تلگرامی سسیزجه اوخودو و سونرا باشینی قالدیریب:- قزوین دن دیر- دئدی. -دقتله قولاق آسین، گؤرون نه یازیب لار "آلچاق پادشاه اؤز موردار نیت ینی حیاتا گئچیرمگه قصد ائتمیش، دونن مجلس توپا توتولوب داغیلماق اوچون حاضیرلیق گؤرولموش. شهرده تئز-تئز بؤیوک قتل- غارته یول وئریلیر. وکیل لردن بیرنچه سی توتولوب زیندانا سالینمیش دیر. شاه آذربایجانین سوسودورولماسی اوچون اورایا یئنی قوه لر گؤنده رمگه امر ائتمیش. تهران دا میتلی گؤرونمه میش بیر استبداد و ترور باشلامیشدیر. ایندی ملت ین بوتون اومیدی آذربایجانا قالیب. قزوین، میرزه حسن" بو خبر سالونداکی لارا چوخ آغیر تاثیر ائله دی. هامی حیرتله بیر-بیرلرینه باخماغا باشلادی. بو زامان آنجاق ستارخان سویوق قانلی گؤرونوردو. او آجی-آجی، گؤلومسه یه ره ک سوسوردو. بیر نئچه دقیقه سوکوت ایله گئچندن سونرا سردار سؤزه باشلایاراق نه فیکیره گلدی نیز؟ - دئدی - بو بیزیم چوخدان گؤزله دیگی میز بیر حادثه ایدی. بو حادثه بیزی داها دا آیلدار. بیز بوندان سونرا آنجاق اؤز قولوموزون گوچونه اینانمالی اولاجاغیق. میرزه حسین واعظ مایوس بیر حالدا:- تهران گنده ندن سونرا بیز بیر ایش گوره بیله

ریک می؟ - دئیہ سوروشدو. سردار اونا سویوق قانلی لیقلا جواب وئردی. -مرتجع قووه لرین و خارجی فتنه کارلارین یغیشدیغی تهران اول دن ده بیزیم نظریمیز ده او قدر مهم قیمته مالک دگیل دی. بیز اورادا ارتجاع نین چوخ گوجلو، انقلابی قووه لرین ضعیف اولدوغونو دا بیلیردیک. تهران ایندیکی وضعیت ده بیزیم یولوموزدا یول گؤسته ریجی اولایلمه زدی. اودورکی؛ بیز ایندی تهران سیز دا ایش گؤره بیله ریک. لازیم گلسه، حتی تهرانی محمد علی میرزه نین چنگک یندن ده قورتارایق - دئدی. میرزه حسین اومیدسزلیک له باشینی تریپتدی و نظرلرینی یثره تیکره ک فیکره گئتدی. بو واخت باشقا بیر انجمن عضوو تله سیک سالونا داخل اولدو. رنگی نین آغارماسی، تویشومه سیندن، اونون چوخ تله سیک گلمه سی، هم ده مهم خبر گتیره سی معلوم اولوردو. سردار اوزونو اونا توتاراق سوروشدو: -نه وار، حاجی آقا، اولماسین آزار؟ گلن آدم حاضیر جواب لیقلا: ائله باشدان-آیاقا آزاردیر دا، - دئدی، جاماعاتین آراسیندا صحبت گتدیر کی، آقا میر هاشم- تلگرام گلیب کی، شورا داغیلدی، بوتون ایران دان مشروطه یغیشدی، و کیل لر توتولدو. بوندان باشقا بیرده دئییرلر کی، محمدعلی شاه میر هاشم- گؤنده ردیگی تلگرام دا تبریز انجمن ینی داغیتماغا اوندان طلب ائتمیشدیر. بو ساعات شجاع نظام ایله فرامرز خان ین آتلی لاری دوه چی و سورخاب محله لرینده اؤز لرین اوچون سنگر دوزه لدییرلر. بوتون مستبد ملالار، مشروطه چی لرین قانلارینی مباح، مال لارینی حلال یازییلار. باغ-مئشه اهالی سی دوز-چؤره ک له رحیم خان ین قاباغینا چیخیب اونا تسلیم اولوبلار. من بیلیمه م داها نه قالدی؟ سردار، بوندان دا بؤیوک آزار اولارمی؟ بوتون دونیا بیزیم علییه میزه عصیان بایراغی قالدیردیغی بیز زامان دا بیز عناد ایله دوروب دئییریک، خیر، بئش-اون نفر ایله سیزه جواب وئره جه بییک! والله بیللاه ، آند اولسون گئتدیگیم بیت-ه کی، بیز اونلارین قاباغیندا دایانا بیلیمه یه جه بییک. وار-یوخوموزو دا یولدا قویوب گئده جه بییک و بوگون، صباح موفلوس فی امان الله اولاجاییق،... -سونرا او، یالواريجا بیر توور ایله- سن اولاسان الله، آی سردار- دئدی. بو عنادی یثره قوی، بو ایشلره بیر انجام چک! بو شهرین کوربه لرینه یازیغین گلکین، آخی، بو جاماعات ین گوناھی نه دیر کی، قاراباغ بیگ لری گلیب اونو تالاسینلار؟ سن بیرجه کلمه بلی دئسن هر شئی صولح-سلام لا قورتارا. بیز ده وار یوخودان چیخماریق. جانیمیزدا سلامت قالار. اوتورانلاردان هئج بیر دینمه دی. هامی سردارین جواب ینی گؤزله ییردی. سردار یثریندن قالخیب سالونون قاپی سینا طرف گئده-گئده سن قورخما، حاجی، سن ین وار-یوخونا هئج نه اولمازا! دئدی. سونرا باشین قاپیدان ائشیه اوزادراق سسلندی. - حسین باغبان! آلچاق بوی، یوغون، قاراشین، گئنیش آلینلی بیر آدم ایچه ری گیردی. او، الینده کی توفنگه دایاناراق: - حاضیرام سردار، - دئدی. سردار بؤیوک فرمانده لره خاص اولان غرور و متانت له ساغ الینی حسین باغبان ین چینینه قویوب دئدی: اسلامیه چیلر گویا انجمن ایالت ینه هوجوم ائتمک فیکرنده دیرلر. اونلار گلسه لر، سؤزسوز کی، سید حمزه (محله آدی دیر) طرف یندن هوجوما باشلیجاقلار. سن اؤز آداملارینلا مجیدالمک مغازه لرینده لازم اولان یئرلری توتوب اونلارین هوجومونون قاباغین آلماق اوچون منتظر دورار و انقلابا ضد قووه لره قارشی آمان سیز اولارسان، آنلادین می؟ اونلارا رحم ائتمک - اؤزونه قاتل حاضیرلاماق دئمک دیر. اونلارا، ائله بیر توی توتارسان کی "گور" و گؤزله ایله گؤرسونلر. دی، دایانما! جواد-ی دا بورایا چاغیر. حسین باغبان:- باش اوسته! دئییب چوله چیخدی. جواد آدلی مجاهد ایچه ری گیره ن کیمی سردار اونو یانینا چاغیردی و آجی چای کؤرپوسو یانیندا استحکاملار یاراتماق و اونون یثنی سرانجامی نی گؤزله مه یی تاپشیردی، جواد چوله چیخان کیمی حاجی آغا یثریندن قالخدی؛ - دااش، بو کی، اولمادی. بیز ایسته دییک کی، ایشلر صولح-سلام ایله گئتسین. سن ایسه آداملاری دعویا گؤنده ریرسن. دعوا اولاندان سونرا داها نه وار کی...، وای بیزیم حالیمیزا. اونون دالینجا میرزه حسین واعظ ده آیاغا قالخدی، آمما او، قهوه ای رنگلی نازیک عباسی نی اوتوردوغو یثرده قویدو و کوسوب انجمنی ترک ائتمک ایسته یه ن حاجی دان قباغ آفتافا گؤتورمک باهاناسیله ائشیه

چیخدی. اوتورانلار هامی سی دیلخور گورونوردو. ستارخان ایسه حاجی لارین حرکت لرینه باخاراق، گوله-گوله دئیردی: عبا- سی نی بورادا قویماسینا باخمین، آقای میرزه حسین ده اکیلدی. یان یول یولداش لارین نه قدر تتر گئتسه لر، بیر او قدر یاخشی دیر. "قورخاق یولداش آدمی قوردا وئر ره" دئییه لر، بیز بئله کومکچی لر لازم دگیل. قوی بیر اولسون، پیر اولسون! سونرا اوزونو شریف زاده یه توتوب دئدی: - چیخین انجمن حیاطینه، جاماعاتا بوتون حادثه دن خبردار ائدین. قوی بو حاجی و میرزه حسین کیمی مقام، وار-دولت اوچون بیزه قوشولانلار وارسا تتر چیخیب گئتسینلر. - سونرا باقرخان-ا طرف دونه ره ک منجه، سن ده خیاباندا، بوستان آباد یولوندا و ارک قالاسیندا مودافعه ایشینی گوزدن گئچیرسه ایدین یاخشی اولاردی، - دئدی. باقرخان: باش اوسته، من لازیم اولان هر شئی ائده ره م، - درحال چوله چیخدی. باقرخان گئتدیکدن سونرا بیر نفر کئچه پاپاق مجاهد سالونا گیره ره ک میرزه حسین واعظ یین بورادان چیخان کیمی فرانسه قونسولخانا سینا سیغیندیغینی بیلدیردی. ستارخان گولومسه دی: - من بونو بیلیردیم، اوغلوم، باشقا جور ده اولایلمزدی، - دئدی: بو زامان بیر نئچه آدم آغلیا-آغلیا سالونا داخل اولدولار. ایکی قوجا کیشی اوزلرینی سردارین آیاقلارینا آتدی، سردار قوجالارین قولوندان یاپیشیب یتردن قالدیردی: - سن دونن رحیم خان اوغلو باغ-مئشه نی تحویل وئریب، تسلیم اولاندا من دئدیم کی، قورد ایله دوستلوق اوزون مدت سورمز. بوگون-صباح دیر. کی، باغ-مئشه لی لر گوردو کلری ایشدن پشیمان اولاجاقلار. یاخشی، دانیشین، گوروم نه اولوبدور؟ قیرمیزی ساققالی، آلچاق بوی بیر کیشی یالواريجا سسله رحیم خان اوغنونون باغ-مئشه لی لری غارت و آرواد-اوشاغا ظولم ائدی کلرینی دئییب، کومک طلب ائدی. او، هله سؤزونو قورتارمامیشدی کی، سردار اوزونو حاجی علی دوه چی یه توتدو: - سیز انجمن دن موغایات اولون. من اوشاقلارا باش چکیب یئنه ده بورایا قاییدیم، - دئدی کدن سونرا گلن لره طرف دؤنوب: - گئده ک! - دئدی.

۳-فصیل

انجمن دن چیخاندا سونرا سردار باغ-مئشه لی لرین دوشوندوغونون عکسینه حرکت ائدی و ششگیلان طرفه گئتمه دی، میر هاشم یین خیانتکار تشبوتلری نین قارشی سنی آلماق و اونون بوتون پیلانلارینی پوزماق مقصد ایله او اولجه دوه چی محله سینه یاخین اولان دوکان-بازار، کوچه لری و دربند لری نظردن گئچیرمگه قرار آلیب چای طرفه دؤندو. ایندی اونو دوشوندوره ن یگانه شئی مبارز بیر قووه دوزلتمک، دوشمن لرین قارشی سینا چیخاراق نئجه اولور-اولسون تبریزی مودافعه ائتمک مسئله سی ایدی. او، کوردلرین و آذربایجان کندلی لری یین قووه سینه خاطر جمع اولسادا بئله بیر قووه نی تشکیل ائدیب شهره گتیرمک اوچون ان آزی ایگیری می گون واخت لازیم ایدی. حالبوکی، ایکی گون ده گؤزله مه ک مومکون دگیل دی. او، باکی دان گلمه لی گؤزله نیلن تبریزی فعله لرین ده بیر-ایکی گون بورایا یئتیشه جه یینه اومید باغلامیردی. شهری یاخین گونلرده مودافعه ائده جک قووه نی آنجاق بورانین اوزونده تشکیل ائتمک، هم ده مومکون اولدوقجا چوخ تتر تشکیل ائتمک لازیم ایدی...